

УДК 332.001.26:502

Романчук К.І.,
аспірант кафедри туризму та готельного господарства
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

Барський Ю.М.,
доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

КАТЕГОРІЯ «ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ» ТЕРИТОРІЇ У КОНЦЕПЦІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито багатоаспектність поняття «природно-ресурсний потенціал», який є одним із важливих чинників економічного розвитку території. Розглянуто значення корневих слів, що до нього входять, а саме «природні ресурси», «потенціал», «природа» та «ресурси», виявлено взаємозв'язок між ними. Проаналізовано наукові підходи до трактування поняття «природно-ресурсний потенціал», дано авторське визначення цієї категорії відповідно до концепції сталого розвитку території.

Ключові слова: природно-ресурсний потенціал, природокористування, природні ресурси, природні умови, природа, суспільство, сталий розвиток.

В статті раскрыто многоаспектность понятия «природно-ресурсный потенциал», который является одним из важных факторов экономического развития территории. Рассмотрены значения корневых слов, входящих в него, а именно «природные ресурсы», «потенциал», «природа» и «ресурсы», выявлена взаимосвязь между ними. Проанализированы научные подходы к трактовке понятия «природно-ресурсный потенциал», дано авторское определение данной категории в соответствии с концепцией устойчивого развития территории.

Ключевые слова: природно-ресурсный потенциал, природопользование, природные ресурсы, природные условия, природа, общество, устойчивое развитие.

Romanchuk K.I., Barsky Yu.M. CATEGORY OF "NATURAL-RESOURCE POTENTIAL" TERRITORY IN THE CONCEPT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT

The paper disclosed with the multidimensional concept of "natural-resources potential", which is one of the important factors of economic development of the territory. The role of root words, it includes, such as "natural resources", "potential", "nature" and "resources" and found the relationship between them. Analysis of the scientific approaches to the interpretation of the term "natural-resource potential" and given the author's definition of this category under the concept of sustainable development of the territory.

Key words: naturally-resource potential, nature management, naturally resources, naturally conditions, nature, society, sustainable development.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства, коли потреба національної економіки в природних ресурсах не тільки не скорочується, а, навпаки, зростає, важливим є дослідження природно-ресурсного потенціалу (ПРП), який є найважливішою регіональною характеристикою природної системи у сфері суспільного виробництва. Із запровадженням у 1992 році Концепції сталого розвитку, метою якої є задоволення потреб не лише сучасного суспільства, а й майбутніх поколінь, дослідження ПРП території постає однією із ключових проблем, особливо для тих країн, економіка яких має виражену сировинну спрямованість.

Адже стан, величина і структура ПРП є результатом взаємодії природного й техногенного середовища та змінюються у процесі господарського функціонування території. ПРП характеризує можливості розвитку території і є фактичним потенціалом усього подальшого прогресу суспільства. Тому необхідне чітке розуміння сутності природно-ресурсного потенціалу відповідно до напрямів формування збалансованого природокористування з метою оптимізації територіального розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема пізнання сутності, змісту та чинників формування природно-ресурсного потенціалу

території, попри широкомасштабні дослідження, постійно перебуває у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних географів, економістів, екологів та вчених інших наукових сфер. Значний внесок у розробку цієї проблематики зробили П. Бакланов, В. Вацеба, Б. Данилишин, С. Дорогунцов [9], Р. Іванух, А. Ісаченко, М. Ігнатенко, П. Качан, І. Коротун, А. Мінц, Ю. Михайлов, А. Неворов, Я. Олійник, М. Паламарчук, В. Преображенський, М. Реймерс [14], В. Руденко [15], О. Топчієв, С. Харичков, В. Шевчук та ін. Серед останніх публікацій слід виокремити праці Д. Світличиної та О. Веклича [5].

Постановка завдання. Метою роботи є поглиблення теоретичних основ дослідження природно-ресурсного потенціалу у процесі територіальної оптимізації як одного з важливих факторів сталого розвитку.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- проаналізувати концептуальні підходи до розуміння сутності ПРП;
- охарактеризувати складові елементи ПРП;
- визначити авторське поняття ПРП території відповідно до концепції сталого розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зміна умов природокористування створює передумови для удосконалення визначення категорії «природно-ресурсний потенціал», яка виникла і набула поширення у 70-х роках минулого століття, а на сучасному етапі розвитку не має прикладного характеру з позицій концепції сталого розвитку, котра сьогодні є пріоритетною. Водночас, слід відзначити, що уніфікованості у визначенні поняття ПРП, незважаючи на його широке використання у науковій літературі та практичній діяльності, немає. Учені вкладають у це поняття різне змістовне навантаження, по-різному окреслюють його межі і складники. Деякі автори вважають, що тотожними або однозначними є дефініції «територіальне поєднання природних ресурсів», «ресурсний потенціал», «природний потенціал», «ресурси природно-територіальних комплексів», «екологічний потенціал» та інші потенціали (див. табл. 1). Однак, на нашу думку, не варто ототожнювати ці терміни з поняттям «природно-ресурсний потенціал», які хоча і є близькими за змістом, проте не ідентичні і не охоплюють усієї суті поняття. Очевидним є те,

що сутність досліджуваної категорії має природний характер, адже є ресурсною характеристикою природного середовища та включає лише освоєні природні ресурси, які суспільство може використовувати для забезпечення своїх потреб, хоча величина ПРП визначається економічними, екологічними, соціальними, технічними й іншими факторами.

Поряд із поняттям «природно-ресурсний потенціал» у вітчизняній та зарубіжній науці (переважно в економіці) популярним є поняття «природний капітал», сформоване у 60–70-х рр. ХХ століття, концепція якого має подібні до ПРП ознаки (див. табл. 1). Схожу думку щодо взаємозв'язку природного капіталу та ПРП висловлюють такі науковці, як І. Бобух, Д. Дарбалаєв, І. Дерев'яго та ін. На наш погляд, ці дефініції мають різну сутнісно-змістовну основу та функціональне призначення, а можливість існування поняття «природний капітал» ґрунтується на ширшому наповненні категорії «капітал». Як уже зазначалось раніше, ПРП є ресурсною основою певної території, природною частиною національного багатства, а природний капітал є тією частиною ПРП, залучення якої у процес суспільного виробництва є економічно доцільним.

Із метою конструктивно-географічного дослідження поняття «природно-ресурсний потенціал» вважаємо за потрібне визначити змістову сутність кореневих слів, що до нього входять, а саме «природні ресурси», «потенціал», «природа» та «ресурси», які лежить в основі терміна «природні ресурси» (див. рис. 1). Такий аналіз слід здійснювати за допомогою системного підходу, під яким у широкому сенсі розуміють метод дослідження, за якого об'єкти дослідження розглядаються як частини й елементи певного цілісного утворення. Ці частини й елементи, взаємодіючи між собою, формують нові якості цілісного утворення (системи), відсутні у кожного з них окремо [13].

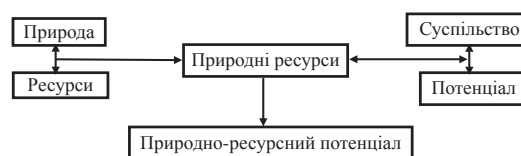

Рис. 1. Формування категорії «природно-ресурсний потенціал» у системі «природа – суспільство»

М. Реймерс під природою у широкому значенні розуміє увесь матеріально-енергетичний та інформаційний світ Усесвіту. Однак, досліджуючи взаємовідносини у системі «природа – суспільство», за яких формується ПРП, учений розглядає природу як сукупність природних умов існування людського суспільства, на яку прямо чи опосередковано впливає людство, з якою воно пов'язано в господарській діяльності [14]. Ми погоджуємось із такою думкою, але водночас, розглядаючи ПРП, природа постає також джерелом багатства, а її особливості так чи інакше впливають на суспільну еволюцію, прискорюють або стримують розвиток суспільного виробництва. Природа для людини є не лише середовищем життя, діяльності й джерелом ресурсів, а і світом пізнавальних та естетичних цінностей.

Категорії «ресурси» і «потенціал» є універсальними, міждисциплінарними та багатоаспектними поняттями. Термін «ресурс» походить від французького *resource* – «допо-

міжний засіб», тобто запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби [4]. Згідно з М. Реймерсом, ресурси – це «будь-які джерела і передумови отримання необхідних людям матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати за наявних технологій і соціально-економічних відносин (матеріальні, трудові, зокрема інтелектуальні, природні); запаси, джерела засобів; засіб, до якого звертаються у разі необхідності» [14]. На наш погляд, під ресурсами слід розуміти сукупність елементів (запасів, цінностей, можливостей, джерел), які наявні на певній території, але не є гарантом досягнення будь-яких цілей.

Термін «потенціал» походить від латинського слова *potentia* й означає силу, міць. Найчастіше під «потенціалом» розуміють сукупність засобів, запасів, джерел, які є в наявності та які можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певних цілей, виконання плану, розв'язання завдань [4]. С. Ожегов у тлумачному словнику вказує, що

Таблиця 1

Тотожні дефініції до поняття «природно-ресурсний потенціал»

Поняття	Автор, рік	Визначення
територіальне поєднання природних ресурсів	А. Мінц, 1972 р.	джерела ресурсів різного виду, розташовані на певній цілісній території та об'єднані фактичним і перспективним сумісним використанням у межах єдиного виробничо-територіального комплексу
ресурсний потенціал	К. Миско, 1991 р.	сукупність реалізованих і нереалізованих можливостей продуктивного використання ресурсів території у процесі максимального задоволення суспільних потреб, що виражається у ресурсній формі її подання
природний потенціал	О. Фурдичко, 2007 р.	здатність природних систем створювати будь-яку продукцію, що використовується у господарській діяльності людини і виражається групою еколого-економічних показників
природний капітал	І. Дерев'яго, 2008 р.	сукупність природних ресурсів, які можуть здійснювати внесок у збільшення національного багатства протягом тривалого періоду часу, у відтворенні яких існує об'єктивна необхідність
екологічний потенціал	Т. Шаталова, А. Серова, 2008 р.	достатня для безперервного економічного зростання кількість і якість природних ресурсів, а також міцність сталих сприятливих для життя взаємозв'язків у природному середовищі, що забезпечують відтворення постійно порушуваних діяльністю людини станів навколишнього середовища та використаних у процесі господарської діяльності природних ресурсів
ресурси природно-територіальних комплексів	К. Федина, 2014 р.	ПРП регіону або ресурси природно територіальних комплексів; визначається сукупністю усіх видів природних ресурсів певної території, які можна використати

* Складено авторами за даними [5; 6; 10; 11]

«само слово має подвійне значення: перше – це фізична характеристика: величина, що характеризує запас енергії тіла, що перебуває у певній точці поля; друге – у переносному значенні: міра потужності (прихованих можливостей) у будь-якому розумінні» [12]. М. Ігнатенко та В. Руденко [15] узагальнили і систематизували підходи до трактування терміна «потенціал» для з'ясування його смислового відтінку у значенні «природно-ресурсний потенціал». Ученими встановлено, що у 42% випадків використання цього терміна означає сукупність природних умов і ресурсів, можливостей, запасів, засобів та цінностей; у 16% – потужність; 11% – продуктивність, ефект природних багатств; 8% – можливість продуктивних сил досягти певного ефекту; 5% – потенціал природних ресурсів, розвитку господарства. Таке широке інтерпретування поняття дозволяє використовувати його в різних галузях знань залежно від того, про які засоби, сили, можливості, джерела йдеться. Учені-географи у своїх дослідженнях надають перевагу ресурсному трактуванню терміна «потенціал».

Отже, узагальнюючи наукові підходи, вважаємо, що потенціал – це сукупність наявних засобів, потужностей та можливостей, які можуть бути використані для досягнення певних цілей.

Слід зазначити, що змістова насиченість понять «потенціал» і «ресурси» дуже часто є близькою за значенням, однак не слід протиставляти ці категорії, оскільки ресурси обмежуються певною сукупністю їх видів, які можна використати, а потенціал використовується для характеристики певних ресурсів, їх сукупності та можливостей. На цьому також наголошують Л. Абалкін [1] і Ю. Дмитрієвський [8] та вважають, що потенціал є узагальненою кількісною характеристикою природних ресурсів або ресурсів у просторовій та часовій визначеності.

Основним складником природно-ресурсного потенціалу є природні ресурси, під якими розуміють тіла і сили природи, які на певному рівні розвитку виробничих сил і вивченості можуть бути використані для задоволення потреб людського суспільства у формі безпосередньої участі в матеріальній діяльності [8]. Більшість науковців є прихильниками цього трактування, хоча існує безліч поглядів, а сам

термін одночасно належить і до природної, і до соціально-економічної сфери.

Так, за І. Герасимовим і Д. Армандом, природні ресурси є різноманітними засобами існування людей, які вони черпають безпосередньо з природи [2]. Слід зазначити, що таке трактування терміна є надто широким, адже охоплює усю природу, не лише природні ресурси, а й умови. Абсолютно протилежний погляд щодо сутності досліджуваної категорії наводить Ю. Саушкін. Учений до природних ресурсів зараховує елементи природного середовища, які можуть бути безпосередньо використані як джерела енергії, продукти харчування, сировина для промисловості [16].

На думку вчених-економістів [9], природні ресурси охоплюють усі компоненти природи (всі тіла і сили природи), використання яких у межах самого виробництва оцінюється сучасним суспільством за трьома напрямками: техніко-екологічним, економічно доцільним, екологічно допустимим. На наш погляд, найбільш узагальнене визначення належить М. Реймерсу, який під природними ресурсами розглядає природні об'єкти й явища, що використовуються у теперішньому і майбутньому для прямого і непрямого споживання, сприяють створенню матеріальних багатств, відтворенню трудових ресурсів, підтримці умов існування людини, підвищенню якості життя, зокрема феномени природи [14]. Отже, можна зробити висновок про те, що зміст поняття «природні ресурси» з часом удосконалюється. Так, якщо на ранніх етапах зародження і формування поняття його розглядали у більш вузькому виробничому розумінні, то у сучасних умовах, коли основними пріоритетами є збалансоване природокористування, значна увага приділяється збереженню і відновленню природних ресурсів. Важливим є також урахування перспективи використання тих чи інших елементів у майбутньому.

Цей аналіз дає змогу зрозуміти, що категорія «природні ресурси» за своєю сутністю є досить широкою, адже включає «тіла і сили природи», «засоби», «елементи», «джерела», «компоненти природи», «об'єкти й явища» природи, які можуть бути використані суспільством для забезпечення його життєдіяльності. Тому, зважаючи на відсутність єдиної позиції щодо його

розуміння, ми пропонуємо розглядати поняття «природні ресурси» як тіла та сили природи, які суспільство може використати за наявного рівня розвитку продуктивних сил і в майбутньому за умов охорони навколишнього природного середовища.

Категорія «природні ресурси» часто ототожнюється із категорією «природно-ресурсний потенціал». Однак введення поняття ПРП дозволяє виокремити частину природи як єдине ціле, на відміну від окремих природних ресурсів, які становлять цей фрагмент, а термін «потенціал» робить його загальнішим, ніж «природні ресурси», характеризує певну потенційну можливість і здатність природного середовища до використання. Тобто природні ресурси, на відміну від природно-ресурсного потенціалу, є поняттям значно вужчим, його невід'ємною складовою.

Зауважимо, що у науковій літературі не існує чіткого визначення поняття «природно-ресурсний потенціал», яке є міждисциплінарним об'єктом та перебуває у полі зору різних наукових сфер. Тому спостерігається розмитість предметного поля дослідження.

Одне з перших трактувань ПРП було запропоноване Ю. Дмитрієвським. Учений розумів ПРП як сукупність природних ресурсів території, доступну для використання за певного рівня розвитку техніки, технології та економічних відносин [8]. Надалі поширення цього поняття у географічних дослідженнях призвело до більш різноманітного тлумачення терміна.

У широкому розумінні під природно-ресурсним потенціалом розуміють сукупність ресурсів, що розташована в межах певної території, використовується у народному господарстві або може бути використана за першого рівня розвитку продуктивних сил [10]. Більш вузьке визначення ПРП запропонував І. Дедю, розглядаючи його як сукупність можливостей використання у господарстві природних ресурсів – ґрунту, рослин, тварин, корисних копалин, води [7]. На думку М. Реймерса, природно-ресурсний потенціал – це здатність екосистем без вагомого для себе збитку віддавати необхідну людині продукцію або виконувати корисну для неї роботу в конкретний історичний період, а також теоретично гранична кількість природних ресурсів, яка може бути використана людством без порушення умов

існування і розвитку суспільства [14]. У цьому полягає екологічний зміст ПРП.

За Б. Данилишиним, В. Міщенком та С. Дорогунцовим [9], природно-ресурсний потенціал – це сукупність природних ресурсів і природних умов у певних географічних межах, що забезпечує задоволення економічних, екологічних, соціальних, культурно-оздоровчих і естетичних потреб. В. Руденко [15] пропонує під природно-ресурсним потенціалом території (акваторії) розуміти «сукупну продуктивність природних ресурсів, засобів виробництва і предметів споживання, що виражається у їхній суспільній споживній вартості». Це визначення розкриває економічний зміст ПРП, адже виражене у грошах на основі попередніх вартісних оцінок. Автор також акцентує увагу на тому, що до ПРП території належать не лише безпосередньо експлуатовані, а й розвідані природні ресурси. Вчений також підкреслює зв'язок ПРП із конкретною територією (акваторією), оскільки його територіальна прив'язаність «зумовлює усезагальні та індивідуальні ознаки, надає йому властивостей системного утворення, певного цілого, що має теоретичне та практичне значення». Природно-ресурсний потенціал належить до певного обмеженого простору земної поверхні. Кожна така територія, що вміщає певні природні ресурси, має і свій потенціал. На територіальній прив'язаності ПРП наголошує М. Ігнатенко [15] та вважає, що він безпосередньо пов'язаний із певною територією, а поза нею є «порожньою, мертвою абстракцією, позбавленою будь-якого сенсу»; у цьому полягає географічний зміст ПРП.

У наукових джерелах щодо визначення сутності ПРП можна виокремити принаймні три підходи до розуміння цього категоріального поняття, а саме [11]:

1) природничо-науковий підхід, який розглядає природно-ресурсний потенціал із позиції сукупності, продуктивності, потужності наявних ресурсів регіону, які використовуються у народному господарстві. ПРП вважається об'єктом природокористування. Важливим чинником для цього підходу є сукупність географічного положення території, природних ресурсів та інших компонентів географічного середовища. Прибічниками цього підходу є А. Ігнат'єв, М. Ігнатенко, Є. Качан, В. Клочков, В. Руденко та ін.;

2) макроекономічний підхід, суть якого полягає у тому, що ПРП є необхідною складовою частиною економічного зростання регіону, яка ґрунтується на наявному рівні розвитку техніки та технології. При такому підході ПРП властиві всі ознаки матеріальних благ, які входять до складу національного багатства. Природні ресурси розглядаються як природний фактор, який має властивість споживчої вартості і забезпечує відношення суспільних потреб у ресурсах. Суспільне виробництво, його розвиток залежать від забезпеченості регіону природними ресурсами. Прибічниками такого підходу є А. Букреев, Ю. Дмитрієвський, Н. Соколова та ін.;

3) представники збалансованого екосистемного підходу (Б. Данилишин, С. Дорогунцов, М. Реймерс, О. Федчак та ін.) розглядають ПРП як певну еколого-економічну систему, яка функціонує у рамках збалансованого регіонального розвитку. Для цього на пряму характерне визначення ПРП як теоретично граничного обсягу природних ресурсів, які можуть бути використані суспільством без порушення умов існування і розвитку майбутніх поколінь. ПРП створює умови для розвитку промисловості та сільського господарства, він є джерелом задоволення потреб суспільного виробництва, створення засобів і умов життєдіяльності людей, що не призводить до порушення рівноваги в навколишньому природному середовищі.

Різноманіття наявних підходів до трактування поняття «природно-ресурсний потенціал» підтверджує, що це поняття є складним та багатограничним. Аналізуючи підходи і відповідні їм визначення поняття ПРП, можна побачити, що головним недоліком більшості з них є те, що кожен підхід визначає поняття лише з однієї позиції (економічної, екологічної, географічної). Особливо проявляються розбіжності у поглядах учених щодо структури природно-ресурсного потенціалу, а саме розрізнення природних ресурсів та природних умов у його складі, що дозволяє виокремити два підходи до визначення сутності поняття ПРП:

1) поняття, які включають лише природні ресурси: В. Руденко, Ю. Дмитрієвський, І. Дедю та ін.;

2) поняття, які включають природні ресурси та природні умови: Б. Данилишин, С. Дорогунцов, В. Міщенко, І. Коротун, М. Реймерс та ін.

Визначаючи зміст ПРП як наукової категорії, належить уточнити точку розмежування між поняттями «природні ресурси» та «природні умови». Така різноманітність поглядів говорить про недостатнє вивчення цього питання. Тому потрібно проаналізувати змістове наповнення дефініції «природні умови» та визначити відмінність від дефініції «природні ресурси». Так, Я. Ядиганов [17] розглядає природні умови як елементи природи, які не залучені безпосередньо до господарського обігу за досягнутої технології виробництва, але можуть впливати на процес виробництва і життєдіяльність. Протилежну думку висловлював Ю. Дмитрієвський [8], який вважав, що природні умови входять до складу природних ресурсів, і в них він вкладав більш вузький зміст, оскільки «відокремити природні ресурси від природних умов фактично важко». А. Мінц [5] підкреслює відмінність між природними ресурсами та природними умовами. Під природними умовами вчений розуміє тіла і сили природи, які на певному рівні розвитку продуктивних сил суттєві для життя і діяльності людського суспільства, але не беруть участі безпосередньо в матеріальній виробничій та невиробничій діяльності. Такої позиції дотримувалися й інші провідні вчені, зокрема І. Комар, К. Гофман, Ю. Саушкин.

Отже, відмінність понять «природні умови» та «природні ресурси» полягає у безпосередній участі або неучасті цих тіл і сил природи у виробничій діяльності на певному рівні розвитку продуктивних сил. Природні ресурси у процесі виробництва змінюють свої якості, а природні умови залишаються без змін. Однак досвід показує, що з розвитком науки і техніки багато видів природних умов отримують економічну оцінку та переходять у розряд природних ресурсів (енергія сонця, вітру, морських припливів, геотермальна енергія тощо). Тому спірним вважається введення природних умов до складу природно-ресурсного потенціалу, хоча саме від них залежать обсяги використання певного ресурсу.

Варто зазначити, що у процесі впровадження концепції сталого розвитку території вагомим значення набуває переосмислення категорії «природно-ресурсний потенціал» відповідно до основних принципів цієї концепції. Із позиції конструктивно-географічного підходу сталий розвиток – це розвиток, що зумовлює збалансований

(стійкий) стан території, за якого б гармонійно розвивалися такі підсистеми, як економічна, соціальна, екологічна, географічна, але основним пріоритетом є задоволення потреб суспільства у природних ресурсах не лише сучасних, а й майбутніх поколінь, збереження навколишнього природного середовища [3]. Тому для забезпечення збалансованого природокористування і вирішення проблем територіальної оптимізації природно-ресурсний потенціал варто розуміти як сукупність природних ресурсів певної території, які можуть бути використані суспільством у господарській діяльності для забезпечення потреб людини на певному етапі розвитку науки і техніки, а також у майбутньому у разі збереження природної рівноваги. У такому розумінні ПРП території, на наш погляд, посідає цілком певне місце у системі «суспільство – природа».

Висновки з проведеного дослідження. У літературі досі не сформовано єдиного підходу до визначення сутності природно-ресурсного потенціалу та його складників, адже, з одного боку, поняття має складну внутрішню структуру, а з іншого – недостатній ступінь наукової вивченості. ПРП є одним із ключових понять у географічних дослідженнях взаємин природи і людини. Вчені вкладають у це поняття різне змістовне навантаження, по-різному окреслюють його межі. Однак усі сходяться у тому, що воно складається не з випадкового набору окремих видів ресурсів, а з їх закономірного та взаємопов'язаного поєднання, які є природною частиною національного багатства будь-якої країни. ПРП формується і змінюється у процесі взаємодії людини та природи. Тому під час аналізу цього поняття слід урахувувати сучасні тенденції та пріоритети розвитку суспільства, оскільки ПРП території служить проміжною ланкою між суспільством і природою, створює умови для розвитку всіх сфер діяльності суспільства і є одним із найважливіших регіональних показників територіальної оптимізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин. – М.: Наука, 1981. – 251 с.
2. Арманд Д.Л. Экономическое значение и основные принципы использования природных богатств / Д.Л. Арманд, И.П. Герасимов // Природные ресурсы Советского Союза, их использование и воспроизводство. – М., 1963. – 276 с.

3. Бальцер І.В. Конструктивно-географічні підходи до реалізації сталого розвитку сільської місцевості (на матеріалі Івано-Франківської області) : автореф. дис. ... канд. геогр. наук : спец. 11.00.11 «Конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів» / І.В. Бальцер ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2016. – 20 с.

4. Большой энциклопедический словарь / под ред. А.М. Прохорова. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М.: Большая рос. энциклопедия, 1997. – 1454 с.

5. Веклич О.О. Категорія «природно-ресурсний потенціал» у суспільній географії / О.О. Веклич // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія «Географія». – 2016. – № 1.

6. Горячук В.Ф. Природний капітал як економічна категорія / В.Ф. Горячук // Економічні інновації. – Одеса : ІПРЕД НАН України, 2012. – Вип. 48. – С. 88–93.

7. Дедю И.И. Экологический энциклопедический словарь / И.И. Дедю. – Кишинев : Глав. ред. Молдав. сов. энциклопедии, 1990. – 406 с.

8. Дмитриевский Ю.Д. Природный потенциал и его количественная оценка / Ю.Д. Дмитриевский // Советские географы XXI МГК. – М.: Наука, 1968. – С. 136–147.

9. Дорогунцов С.І. Екосередовище і сучасність. Т. 1. Природне середовище у сучасному вимірі : [монографія] / С.І. Дорогунцов, М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, П.П. Пастушенко. – К.: Кондор, 2006. – 424 с.

10. Клочков В.А. Определение природно-ресурсного потенциала территории как элемент оптимизации природопользования / В.А. Клочков // Территориальная организация общества и управление в регионах. – Воронеж, 1996. – С. 107–109.

11. Мержинський Є.К. Теоретичні аспекти еколого-економічного моделювання природно-ресурсного потенціалу / Є.К. Мержинський, В.В. Глушевський // Економічний вісник НГУ. – 2011. – № 2. – С. 110–116.

12. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка: 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова / Рос. АН; Ин-т рус. языка им. В.В. Виноградова. – М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.

13. Олійник Я. Методологічні підходи до вивчення формування та розвитку регіональних систем природокористування / Я. Олійник, О. Кононенко, А. Мельничук // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Географія». – 2012. – Вип. 60. – С. 20–24.

14. Реймерс Н.Ф. Природопользование: словарь-справочник / Н.Ф. Реймерс – М.: Мысль, 1990. – 639 с.

15. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України / В.П. Руденко – Львів : Світ, 1993. – 240 с.

16. Саушкин Ю.Г. Географическая наука в прошлом, настоящем и будущем / Ю.Г. Саушкин. – М.: Просвещение, 1980. – 269 с.

17. Ядыганов Я.Я. Экономика природопользования : [учеб.] / Я.Я. Ядыганов. – М.: КНОРУС, 2005. – 576 с.